

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “เวทนา — ความรู้สึก, เวทนา”

คำว่า เวทนา อ่านตามภาษาบาลีว่า เว - ตะ - นา หมายถึง ความรู้สึก เป็นความเสวยอารมณ์ ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม อาจจะเข้าใจผิดว่า เวทนา เป็นความน่าสงสาร น่าเห็นใจ ก็เป็นได้ แต่ความจริงแล้ว ไม่ได้เป็นอย่างนั้น เพราะความรู้สึก ไม่ใช่ความสงสาร ความรู้สึกเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นนามธรรมที่เกิดร่วมกับจิตทุกขณะทุกประเภท ตามควรแก่จิต ขณะนั้นๆ เช่น ขณะที่ความโกรธเกิดขึ้น เวทนาที่เกิดร่วมด้วยต้องเป็นความรู้สึกที่ไม่สบายใจ ที่เป็น โทมนัสเวทนา ขณะที่เกิดความติดข้อง ก็อาจจะมีความรู้สึกดีใจ ที่เป็น โสมนัส หรือ ความรู้สึกเฉยๆ ที่เป็น อุเบกขาเวทนาเกิดร่วมด้วยก็ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยการฟังพระธรรมเท่านั้นจึงจะเข้าใจถูกเห็นถูก ตามความเป็นจริงได้

ข้อความจากอรรถสาลีนี้ อรรถกถา พระอภิธรรมปิฎก รัชมงคลนิปกรณ์ แสดง ความหมายและประเภทของเวทนาไว้ดังนี้

“ธรรม มีสุข เป็นต้น แม้ทั้งหมด ชื่อว่า เวทนา เพราะอรรถว่า ย่อมรู้สึก คือย่อมเสวยรส ของอารมณ์, บรรดาเวทนาเหล่านั้น สุขเวทนา มีความเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนาเป็นลักษณะ ทุกขเวทนา มีการเสวยอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาเป็นลักษณะ อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกไม่สุข ไม่ทุกข์ หรือ อุเบกขาเวทนา) มีการเสวยอารมณ์ผิดแปลกจากเวทนาทั้งสอง”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ไม่มีอะไรที่นอกเหนือจากชีวิตประจำวัน ล้วนแต่เป็น สิ่งที่มีจริง ๆ ที่เกิดเพราะจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน แต่ละขณะๆ ที่ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเป็นธรรม จึงมีการ ยึดถือว่าเป็นเรา เป็นสัตว์บุคคลหรือสิ่งต่างๆ ด้วยความไม่รู้ความจริง เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จ อุบัติขึ้นในโลกทรงตรัสรู้ความจริง จึงทรงแสดงความจริงนี้ให้สัตว์โลกได้ฟัง ได้มีความเข้าใจถูกเห็นถูก ตามความเป็นจริงแม้แต่ในเรื่องของเวทนา ก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ เป็นความรู้สึก ซึ่งจะต้อง ค่อยๆ ฟัง ค่อยๆ ศึกษาไปว่า เป็นนามธรรมที่จะต้องเกิดกับจิต ตามความเป็นจริงแล้ว จิตเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นนามธรรม และนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ นั้น มี ๒ อย่าง คือ จิต กับ เจตสิก (สภาพธรรมที่เกิดประกอบกับจิต) โดยที่จิต เป็นใหญ่เป็นประธานเฉพาะในการรู้แจ้งลักษณะ ของสิ่งที่ ปรากฏ เช่นเสียง มีจริง ๆ ที่รู้ว่ามีหลายเสียง ก็เพราะเหตุว่าจิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธาน ในการรู้แจ้งลักษณะของเสียงในขณะนั้นแต่ละเสียง จึงรู้ว่าเสียงต่างๆ ไม่เหมือนกัน แต่สำหรับความ รู้สึกซึ่งเป็นเจตสิกประเภทหนึ่งนั้น ไม่ใช่จิต ความรู้สึกเป็นสภาพธรรม อีกชนิดหนึ่งซึ่งเกิดพร้อม กับจิต ไม่ว่าจิตจะรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จะต้องมีความรู้สึกประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดร่วมด้วย เช่นขณะที่เห็น จะกล่าวว่าในขณะที่เห็นไม่รู้สึกละเลยไม่ได้ ความจริงมีสภาพธรรมซึ่งเป็นเวทนา

เจตสิก เกิดแล้วรู้สึกในสิ่งที่ปรากฏ ขณะที่เห็นนั้น ก็มีความรู้สึกที่เป็นอุเบกขาเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนา (ไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ) เกิดร่วมด้วย นี่คือความจริง

เวทนา หรือ ความรู้สึกนั้น มี ๕ ประเภทโดยละเอียด ได้แก่ **ความรู้สึกที่เป็นสุข (สุขเวทนา)** **ความรู้สึกที่เป็นทุกข์ (ทุกข์เวทนา)** เวทนาทั้ง ๒ อย่างนี้ หมายความว่าถึงความรู้สึกทางกาย เช่น เวลาที่เจ็บไข้ได้ป่วย ความรู้สึกที่เป็นทุกข์เกิดขึ้น เป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะปัจจัยปรุงแต่ง แต่ไม่ใช่จิต ความรู้สึกขณะที่เป็นทุกข์ทางกายเกิดขึ้นนั้นเป็นความรู้สึกที่มีจริง ต้องอาศัยกาย จึงเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่มีกาย ก็จะไม่หิวไม่ปวด ไม่เมื่อย ทุกขเวทนาเกิดขึ้นไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ความรู้สึกเป็นทุกข์ ทางกายเป็นทุกข์เวทนา และความรู้สึกเป็นสุขทางกายเป็นสุขเวทนา ในขณะที่สัมผัสสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ และอีก ๓ เวทนาเป็นความรู้สึกดีใจ คือ **โสมนัสเวทนา**, ความรู้สึกเสียใจ ไม่สบายใจ เป็น **โทมนัสเวทนา** และ ความรู้สึกที่เป็นอุเบกขา หรือ **อทุกขมสุขเวทนา** เป็นความรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ แต่เมื่อกล่าวโดยเวทนา ๓ แล้ว สุขทางกาย (สุขเวทนา) กับ ความรู้สึกดีใจ (โสมนัสเวทนา) เป็น **สุขเวทนา** ความรู้สึกทุกข์ทางกาย (ทุกข์เวทนา) และ ความรู้สึกที่เป็น ความเสียใจ ไม่สบายใจ (โทมนัสเวทนา) เป็น **ทุกข์เวทนา** และอีกเวทนาหนึ่ง คือ ความรู้สึกที่เป็น อุเบกขาเวทนา หรือ **อทุกขมสุขเวทนา** (ไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ) จึงรวมเป็นเวทนา ๓ ประการ

จะเห็นได้ว่าวันหนึ่งๆ ที่จิตเกิดขึ้น จะต้องเจตสิกชนิดหนึ่งที่เรียกว่าเวทนาเจตสิก เกิดร่วมด้วย ทุกครั้ง เจตสิกชนิดนี้เป็นสภาพที่รู้สึกในสิ่งที่จิตกำลังรู้ เช่น ในเสียง เสียงบางเสียง ไม่ชอบเลย ขณะที่ไม่ชอบ ความรู้สึกขณะนั้นเป็นโทมนัส ใจที่ไม่ดี เป็นโทมนัสเวทนา หมายความว่า เป็นความรู้สึกที่ไม่สบายใจ แม้เพียงเล็กน้อย เช่น ความขุ่นใจที่เห็นฝุ่นละอองแม้นิดเดียว ตลอดจนถึงมี กำลังมาก ก็เป็นความไม่สบายใจที่มีระดับที่ต่างกัน ความรู้สึกที่ไม่สบายใจนั้น เป็นสภาพธรรมที่เป็น เจตสิก เป็นโทมนัสเวทนา เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกใดๆ ในวันหนึ่งๆ ก็เกิดขึ้นเพราะจิต เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้แจ้งอารมณ์ใด เวทนาเจตสิกซึ่งเกิดกับจิตนั้นก็มีความรู้สึกในอารมณ์ นั้นๆ อาจจะเป็นทุกข์หรือสุขทางกาย โสมนัสหรือโทมนัสทางใจ ตลอดจนถึงความรู้สึกเฉยๆ ตามควร แก่จิตขณะนั้นๆ ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่เรา ไม่มีเราแทรกอยู่ในเวทนาซึ่งเป็น ความรู้สึกนั้นเลย

ประโยชน์ของการฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ไม่ว่าจะฟังในส่วนใด เรื่องอะไร ก็ไม่พ้นไปจาก ฟังเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่มีจริง ที่กำลังมีกำลังปรากฏตามความเป็นจริง ว่าเป็นธรรม ไม่ใช่เรา ซึ่งจะเป็นไป เพื่อการละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลหรือเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ในที่สุด สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลย คือการฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการคล้อยไปตามความประพฤติเป็นไปของพระอริยบุคคลทั้งหลายในอดีตที่เห็นประโยชน์ของ การได้ฟังคำจริงที่เป็นวาจาซึ่งจะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ซึ่งเป็นหนทางที่จะทำให้ปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูกค่อยๆ เจริญขึ้นไปตามลำดับ.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร . ๐๘๕-๖๒๘๗๑๐๖]